

MUINAISPUVUT MUSEOSSA

Muinaispuvut ovat rekonstruktioita rautakauden tekstiililöydöistä. Rekonstruktioilla ei ole selkeää ja turvattua roolia kokoelmissa, vaikka ne toimivat museoissa näyttelyesineinä, ovat tärkeitä opastuksessa ja niillä on moniulotteinen merkitys kulttuuriperintönä.

Muinaispuvut ovat ennallistuksia, joiden esikuvia ovat rautakauden lopun (n. 800–1200/1300 jaa) tekstiililöydöt. Tämä katsaus selvittää muinaispukujen roolia museoesineinä eli näyttelyissä, kokoelmissa ja yleisötyössä. Kaikki suomalaiset muinaispuvut perustuvat naisten hautojen tekstiililöytöihin. Miesten asuista on voitu rekonstruoida vain osia, koska kangasta säilyttävää pronssia käytettiin vähemmän miesten vaatteiden koristeina.¹ Ihanteellisesti muinaispuku on tieteellinen rekonstruktio, jonka valmistuksessa seurataan mahdollisimman tarkoin hautalöytöä.² Pukurekonstruktiot ovat aina oman aikansa tutkimuksen tuloksia, eivätkä vanhemmat muinaispuvut vastaa nykytietoa rautakautisesta pukeutumisesta. Muinaispukujen historia on kytkeytynyt kansallispukujen historiaan, ja suurin osa puvuista onkin suunniteltu varakkaiden naisten juhla-asuiksi eikä vain näyttelykäyttöön.³

Vaikka muinaispuvut lähtökohtaisesti ovat ennallistuksia arkeologisista löydöistä, niiden monipolvinen historia luo puvuille museokontekstissa muitakin merkityksiä. Kaivauslöydöt ovat muuntuneet käsinkosketeltaviksi rekonstruktioiksi ja käsityötuotteiksi, jotka visuaalisivat sekä tutkijoiden tulkintoja että kädentaitajien ratkaisuja. Pukoversioilla on henkilökohtaisia arvoja omistajilleen, rekonstruktioiden valmistuksessa syntyneitä yhteisöllisiä ja paikallishistoriallisia arvoja, ja lisäksi muinaispuvut kertovat sekä kalevalaisesta innostuksesta että arkeologisesta tutkimushistoriasta. Katsauksen taustaksi pyysimme tietoja suomalaisilta museoilta, joissa on muinaispukuja joko kokoelmissa tai näyttelyssä. Nämä tiedot esitetään taulukossa 1.

Muinaispuvut kokoelmaesineinä

Muinaispukurekonstruktioilla ei ole lakisääteistä tai muuta itsestään selvää arvoa, joka vaatisi museoita säilyttämään niitä. Museovirastossa on tehty päätös ottaa aiemmin luettelomattomat muinaispuvut osaksi arkeologisista kokoelmia. Siinä muinaispuvut ovat poikkeus, sillä muuten kokoelma sisältää vain alkuperäislöytöjä.⁴ Esimerkiksi Kansallismuseon opastusten elävöittämiseen käytettävät rekonstruktiot on listattu erikseen kokoelmanhallintajärjestelmän ulkopuolelle.⁵

Monet kokoelmiin lahjoitetut muinaispuvut kantavat sekä henkilö- että paikallishistoriallisia merkityksiä: esimerkiksi Heinolan kaupunginmuseon Muinais-Karjalan puku on kuulunut paikalliselle vaikuttajanaiselle.⁶ Muutamalle museolle on tarjottu uusia muinaispukulahjoituksia. Niiden kohdalla toiveena on, että puvun voisi lahjoittajan suostumuksella ottaa käyttöpuvuksi. Tällöin pukuja voitaisiin hyödyntää esimerkiksi tapahtumissa ja esitellä niitä elävän mallin päällä.⁷

Puku	Organisaatio	Näytteillä 2021	Luetteloitu	Finnassa
Eura	Museovirasto	x		
Eura	Satakunnan museo	x		
Eura	Naurava lohikäärme	x		
Eura	Suomen käsityön museo	x	korut luetteloitu	
Euran miehen viitta	Museovirasto			
Kaarina	Turun museokeskus		rekonstruktio	x
Kaukola	Museovirasto		käyttöpuku	
Kirkkomäen tekstiilejä	Turun museokeskus		rekonstruktio	osa
Maaria Saramäki	Turun museokeskus		rekonstruktio	
Miehen puku	Satakunnan museo	x		
Miehen vaatteita	Naurava lohikäärme	x		
Mikkeli	Suur-Savon museo	x		
Muinais-Karjala	Etelä-Karjalan museo		kokoelmaesine	x
Muinais-Karjala	Heinolan kaupunginmuseo		kokoelmaesine	
Muinais-Karjala	Suomen käsityön museo			
Muinais-Karjala	Suomen käsityön museo			
Perniö	Perniön museo	x	kokoelmaesine	x
Perniö	Perniön museo			
Perniö	Museokeskus Vapriikki		kokoelmaesine	x
Perniö	Museovirasto			
Perniö	Suomen käsityön museo		kokoelmaesine	
Tuukkala	Suur-Savon museo	x	kokoelmaesine	
Vilusenharjun viitta	Museokeskus Vapriikki			

Taulukko 1: Muinaispuvut suomalaisissa museoissa.

Kuva 1: Maskun puku Heinolan Kalevalaisten Naisten kokoelmassa. Kuva: Jenni Sahramaa

Turun museokeskuksen kokoelmiin kuuluvat muinaispuvut on luetteloitu kokoelmanhallintajärjestelmään rekonstruktioina. Tämä luokittelu sopii hyvin puvuille, joiden valmistuksessa on painotettu muinaisteknisiä menetelmiä. Valtaosa tekstiilirekonstruktioista pohjaa Kaarinan Kirkkomäen kalmiston löytöihin. Tekstiilejä on lainattu tapahtumiin ja näyttelyihin, ja niihin on myös pukeuduttu.⁸

Kattavin kokoelma muinaispukuja löytyy kuitenkin Heinolan valtuustotalon aulasta. (Kuva 1.) Heinolan Kalevalaisten Naisten mittava kokoelma syntyi 1980–1990-luvuilla Euran puvun innoittamana, ja se kiersi Suomea *Neito kangasta helkytti* -näyttelyssä 1990-luvulla.⁹ Nykyisin kokoelmaan voi tutustua sopimuksen mukaan. Heinolan kaupunginmuseolla ei ole pukukokoelmalle sopivaa näyttelytilaa, eivätkä muinaispuvut ole minkään museon tallennusvastuulla.¹⁰ Niinpä Suomen hienoin muinaispukukokoelma on yleisölle lähes saavuttamaton.

Muinaispuvut yleisötyössä

Muinaispuvut ovat vaikuttavia visualisointeja ja mielikuvanluojia, jotka voivat jäädä museokävijän mieleen jopa alkuperäislöytöjä voimakkaammin. Perniön muinaispuku luotiin vuonna 1925 esittelemään pakanallisten suomalaisten rikasta ja omaleimaista pukeutumiskulttuuria. Rekonstruktioita kritisoitiin, sillä malli ja väri eivät vastanneet löytöjä¹¹. Silti puku oli Kansallismuseossa näytteillä peräti 90 vuotta. Kun pukua esiteltiin tieteellisesti paremmin perustellun Euran puvun rinnalla, opastuksilla voitiin kertoa kävijöille tutkimuksen edistymisestä.¹² Vuonna 2017 uudistetussa näyttelyssä on esillä vain Euran puku

ja sen pääasiallinen lähde eli Luistarin haudan 56 aineisto. Ratkaisu toimii hyvin, koska pukua on mahdollista vertailla löytöihin ja aineistoja voi käyttää sujuvasti opastusten tukena. (Kuva 2.)

Muinaispukuja esitellään useimmiten mallinuken yllä. Satakunnan museon perusnäyttelyssä Euran puku lepää vaakavetriinissä taljan päällä, ja mukaan on aseteltu myös haudasta löytyneiden esineiden ennallistuksia.¹³ Muinaispuvut edustavat näyttelyssä yleensä muinoin eläneiden oletettua pukeutumista, mutta tässä esitystavassa löydön konteksti on selkeä. Puku myös asettuu hau-taustilannetta vastaavalla tavalla paremmin vaakatasossa kuin pystyssä.

Kokemus muinaispukujen autenttisuudesta syntyy kahdesta lähtökohdasta: alkuperäislöytöjen huolellisesta seuraamisesta ja rekonstruktion valmistusmenetelmistä. Kuralan Kylämässä Kaarinan muinaispuku valmistettiin autenttisin menetelmin villatyyppin valinnasta lähtien. Puvun teko työnäytöksinä oli osa kokeiluverstaan yleisötyötä koko 1990-luvun ajan. Tämä Kaarinan puku poikkeaa ulkoasultaan ja tunnultaan selvästi muista muinaispuvuista, jotka on yleensä kudottu tehdasvalmisteisista langoista.¹⁴

Vanhempien pukujen esittely näyttelyissä on perusteltua silloin, kun puku liittyy paikallishistoriaan. Tässä roolissa on Perniön puku Perniön museon näyttelyssä. Suuritöisen puvun ovat lahjottaneet Perniön maa- ja kotitalousnaiset 1989.¹⁵ Rekonstruktiona vanhentuneellakin puvulla on arvoa paikallisyhteisölle, jolle yhteistyö museon kanssa antaa omistajuutta myös museon kokoelmiin.

Kuva 2: Euran muinaispuku Kansallismuseon näyttelyssä 2021. Kuva: Jenni Sahrmaa

Muinaispuvut esitellään arvokkaiden korujen ja kankaiden takia yleensä vitriineissä. Erityistapauksissa pukuja voi koskea ja sovittaa, ja siten tuodaan menneisyyttä kävijän iholle. Museokeskus Vapriikin *Birckala 1017* -näyttelyssä yleisö pääsi kokeilemaan rautakautistyyllisiä vaatteita, kuten Tampereen Vilusenharjun löytöihin pohjaava pronssispiraalikoristeista viittaa. Kävijä sai kokea, miltä painava ja erityinen mahtiemännän vaate tuntuu omilla hartioilla. Viitta ja muut näyttelyn kokeiluvaatteet joutuivat kuitenkin kovan rasituksen kohteeksi.¹⁶

Lisätiedolle tarvetta

Kiinnostus rautakauden pukeutumista kohtaan on suurta, ja tiedon haku alkaa usein verkosta. Osa kokoelmiin luetteloiduista muinaispuvuista on avattu Finnaan, mutta tiedot puvuista ovat suppeita. Kuva, joka sopii kokoelmanhallintaan ja esinedokumentaatioon, ei ole riittävä auttamaan puvun rakenteiden tai valmistusratkaisujen hahmottamisessa. Muinaispuku on parhaiten edukseen elävän mallin päälle puettuna. Finnasta tällaisia kuvia löytyy esimerkiksi Euran muinaispuvusta. Alkuperäisaineistoihin perehtymistä puolestaan helpottaisivat suuresti esimerkiksi ristiinlinkitykset Finnan ja Kulttuuriympäristön palveluikkunan välillä. Esinelöytöjen kohdalla useammasta kulmasta otetut kuvat, esimerkiksi solkien kääntöpuolet ja tekstiilien yksityiskohdat, antaisivat valtavasti lisätietoa.

Tilasta asialliselle ja ajantasaiselle tiedolle niin alkuperäislöydöistä kuin rekonstruktioista perusteluineen on paljon. Kalevalaisten Naisten Liitto jakaa muinaispukutietoutta, jopa muinaispukujen pukemista esitteleviä videoita¹⁷. Vuonna 2021 julkaistiin sekä uusi muinaispukukirja että Ravattulan pukurekonstruktio. Muinaispukujen käyttö on Suomessa siirtynyt yhä enemmän arvokkaista juhlapuvuista historianelävöitysharrastuksen suuntaan, ja historiaharrastajat ovat usein innokkaita museokävijöitä. Museoiden keinoja vastata kasvavaan kiinnostukseen voisivat olla esimerkiksi vähäisempiäkin löytökokonaisuuksia rekonstruoida esineet, vaihtuvat kokoelmanostot pukeutumiseen liittyvistä esineistä, asiantuntijaluennot ja yhteistyössä käsityöläisten ja elävöittäjien kanssa järjestettävät työnäytökset ja tapahtumat.

Asiasanat: muinaispuvut, arkeologia, museot, forntidsdräkter, arkeologi, muuseer

SAMMANDRAG

Fornräkter på museer

Fornräkter är rekonstruktioner som bygger på textilfynd från yngre järnåldern (ca 800–1200/1300 e.Kr.). I denna översikt behandlas fornräkterna som museiföremål i utställningar, samlingar och inom publikarbete. Allmänhetens intresse för forntida kläder ökar och författarna uppmuntrar museerna att anta denna utmaning.

ABSTRACT

Ancient Finnish costumes in museums

Ancient Finnish costumes are reconstructions based on archaeological textile finds from the Late Iron Age (c. 800–1200/1300 CE). This review will discuss costume reconstructions as museum objects in exhibitions, collections, and public engagement work. The general audience is increasingly interested in ancient clothing, and the authors would like to encourage museums to rise to the challenge.

Viitteet

- 1 Lehtosalo-Hilander 2001, 7–8.
- 2 Riikonen 2003, 9, 11.
- 3 Lehtosalo-Hilander 2001, 7, 29, 35–36.
- 4 Kuitunen 3.–7.5.2021.
- 5 Korhonen 1.6.2021.
- 6 Juuti 1.6.2021.
- 7 Koivisto 10.5.2021, Väänänen 10.–14.5.2021.
- 8 Huikuri & Hirvilammi 3.–5.5.2021.
- 9 Pasanen & Sahrmaa 2021, Väisänen 9.6.2021.
- 10 Juuti 1.6.2021; Rosberg 3.6.2021.
- 11 Lehtosalo-Hilander 1973, 27.
- 12 Korhonen 1.6.2021.
- 13 Koivisto 10.5.2021.
- 14 Riikonen 2003, 32.
- 15 Väänänen 10.–14.5.2021.
- 16 Lesell 3.–11.6.2021.
- 17 <https://www.kalevalaistennaistenliitto.fi/muinaispuvut/>. Luettu 11.6.2021.

Lähteet ja kirjallisuus

Tiedonannot (*Jenni Sahramaan hallussa)

- Eeva, Reija (Lappeenrannan museot). Sähköpostiviesti 26.5.2021.*
 Huikuri, Tanja ja Hirvilampi, Maarit (Turun museokeskus). Sähköpostiviestit 3.–5.5.2021.*
 Juuti, Sirpa (Heinolan kaupunginmuseo). Puhelinhaastattelu Sahramaalalle 1.6.2021.
 Koivisto, Leena (Satakunnan museo). Puhelinhaastattelu Sahramaalalle 10.5.2021.
 Korhonen, Hanna (Kansallismuseo). Haastattelu Sahramaalalle 1.6.2021
 Koskinen, Arja ja Lehto, Anne-Mari (Tampereen museot). Sähköpostiviestit 27.5.–2.6.2021.*
 Kuitunen, Jutta (Museovirasto). Sähköpostiviestit 3.–7.5.2021.*
 Lesell, Kreetta (Pirkanmaan maakuntamuseo). Sähköpostiviestit 3.–11.6.2021.*
 Martiskainen, Emma (Suur-Savon museo). Sähköpostiviestit 12.5.–2.6.2021.*
 Rosberg, Orvokki (Heinolan Kalevalaiset Naiset ry). Puhelinhaastattelu Sahramaalalle 3.6.2021
 Väisänen, Marja-Liisa (Suomen Käsityön museo). Puhelinhaastattelu Sahramaalalle 9.6.2021.
 Väänänen, Anna (Salon historiallinen museo). Sähköpostiviestit 10.–14.5.2021.*

Verkkolähteet

<https://www.kalevalaistennaistenliitto.fi/muinaispuvut/>. Luettu 11.6.2021.

Kirjallisuus

- Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa 1973. Punahame – sinihuntu – monien mahdollisuuksien muinaispuvut. *Vakkonen : Kalevalaisten naisten liiton vuosikirja 2*. Kalevalaisten naisten liiton kulttuurivaliokunta, Helsinki.
- Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa 2001. *Euran puku ja muut muinaisvaatteet*. Euran muinaispukutoimikunta, Eura.
- Pasanen, Mervi & Jenni Sahramaa 2021. *Löydöstä muinaispuvuksi*. Salakirjat, Helsinki.
- Riikonen, Jaana. 2003. Arkeologiset tekstiililöydöt – tutkimusta ja tulkintaa. *Sinihameet, kultavyöt: suomalaisia muinaispukuja*, s. 6–35. Toim. Helena Luoma. Pirkanmaan käsi- ja taideteollisuus ry, Tampere.